

הקרע עם בית אבא

ישראל כהן

ישראל כהן, מסאי ומבקר, עורך, פולמוסן חריף, איש-ספרות לוחם, כפי שהיו מכנים אותו פעם; חגג לא מכבר את יום-הולדתו השבעים וחמש. לציון תאריך זה

הופיע בהוצאת "עקד" ובעריכת פרופ' נורית גוברין, (בתו של חתן היוכל) קובץ בשם "מסלול" המכיל חומר על בעל-השמחה, אישיותו ויצירתו. את הקובץ פותח פרק אוטוביוגרפי, אשר קטע קטן מתוכו אנו מביאים כאן ומצטרפים בדרך זו למברכיו הרבים.

גם לגנסי. ברנר שהה בתקופה מסויימת בגאליציה והיה ידוע לרבים מבני הדור הוותיק ואף היה נערץ עליהם. אולם לאחר הירצחו עטתה הילה את דמותו ונתשול של הערצת-ברנר התרומם עד כדי פולחן, והנוער ייחד את לבבו לקרוא בספריו ולהזדהות עמו. תחילה התקשיתי להתרגל לסגנונו השבור ולתיאורו הקורר של אופי העם. לפעמים אף הרגשתי בהם עלבון. האמנם פגומה כל כך ספירת החיים היהודיים? מעט מעט נפתחתי לעולמו המלא שכול וכשלוין של ברנר וללשונו הרוותחת והפופעת. וללבבי ירדו ספקות בכתובה הקלאסית הכלי-יכולה. התחלתי מבין, שלא החסידות בלבד עומדת על תורת-סוד, אלא כל חיי אדם ובכללם גם חיי הבהירות והחזקחות וכוונות יפות הן. שראוי לטפחן, אך ישנן פניות בהווה העולמית ובהווה הפרטית, שטעונות פיענוח, ודבר זה אינו תמיד באפשר כבהיי רות הדרושה. לא פעם הן שרירות באפילה, והרצה לגלותן ממגמגם ואינו מגיע למיצוי הביטוי. העומס הלשוני הוא כאן כמעט כורח שאין להימלט ממנו. ודאי, גם בתחום זה צריך לשאוף להבעה ברורה ומאירה ככל האפשר, אבל סופר שלא זכה לכך, אין לדונן לכף חובה, שכן ייתכן שהתוכן החדש והבלתי שיגירתי שלא את הירשול והאיפול והפגימות בלשון, בין שהם באים מתוך קשי הביטוי הראשוני או מתוך שהמחבר סולד מפני מתן לבוש מצוחצח מדי לחוויות או לאירועים נוספי יסורים ודם הנפש.

מכאן ואילך נראו לי ברנר וברדיצ'בסקי כעין משלימים לאחר-העם, ביאליק ומנדלי. "השמו" של הראשונים וה"ברי" של האחרונים נמזגו בי והיו לי בני-לוויה. כל הימים שאפתי אל האיזון. כשלעצמי, שימשו לי אחד-העם וביאליק מופת ללשון כתיבתי, אם כי לא לתוכנה, לא מבחינת השקפת-העולם ולא מבחינת התפיסה החברתית. שניזונו אצלי בעיקר מאהרן דוד גורדון וחבריו-לדעה ולא-מונה. אולם יחסי למסורת הרוחנית של האומה וזיקתי לתרבות ישראל לדורותיה עוצבו על ידיהם. והם קיימים עד היום הזה. ברם, יחסי למציאות, שספקנות עמוקה שזורה בו, הוא פרי השפעת ברנר וברדיצ'בסקי, הם זיעזעו את אמונתי בסדר-עולם הארמוני. ואמנם, לא גישה פייסנית למהות הגולה ולקיומה הביאתני לארץ-ישראל, אלא ניתוח אכזרי של אופיה ושליה מוחלטת של הווייתה. ואיני יחיד בכך, שהשואה ותורכונן של גלויות במזרחה של אירופה ריכזו את היחס לגולה ועררו ערגון לכמה מערכיה שאברו לעולם. ולא עוד אלא שחיי בארץ למעלה מיובל עדיין שרויים במזל "אף-על-פי-כן" של ברנר, ששום הישגים מופל-אים ותקוות נרחבות אין ככוחם למוחקר.

פעילותי היתה זמן מה מכוּסָה מעיני אבא, ומכל שכן שלא ידע על פגישותי עם בחורים ובחורות בני גילי על ההר "פֶאָדוֹר". הנערות היו "מתורגלות" יפה, וכשט יילתי עם אחת מהן בעיר. היתה זו נעלמת לפני שאבא הספיק לראותנו יחד. זהירות זו נהגתי לא מחמת אימה מפני אבא, שכבר סרה אימה זו מזמן, אלא מפני יראת-הכבוד. אולם סוף סוף נתגלו הדברים ושוב לא יכולתי להצניעם. פעילותי היתה מסועפת, ולפעמים אף רעשנית. שלא ברצוני, מכדי שאפשר יהיה להוריד עליה וילון. תחילה הקפיד אבא ויחסי רוגזו היו בינינו, אך כשראה שאין מועיל בכך, ביקשני למתן את מעשי, כדי שלא ילבינו פניו ברכים. המהפכה בחיי נעשתה מוחשית. ביתניים נתחולל שינוי. מחשבתי להכין את עצמי לעלייה, שהיתה חיה בי תמיד, התחילה לצאת אל הפועל. סניף "החלון" שייסדנו שימש נקודת-משיכה לקצת מן הנוער שבעיר. אמנם כמה עולי בוצ'אץ מן "השומר הצעיר", שלא נתערו בא, חזרו והביאו עמם את דיברת הארץ ואת רוח השמאל האנטי-ציוני, והיה צורך בעבודה חינוכית רבה כדי להדוף גל עכור זה. סיעה בכך גם צבי הלה, איש בוצ'אץ, ציר הסיים הפולני ואחד מראשי התאחדות, שעלה לא"י ופעל בה. כמרוצת הימים פג רושםם של "שבי ציון" אלה, והאווירה ניטרה והוכסרה לחלוציות מחודשת.

הכתי את אבא ואמא וכיבדתי את אמונתם, אף האמנתי ברצונם העז לראות את בניהם מאושרים; אולם התחיל מכרסם בי ספק גדול אם דרכם דרכי, אף על פי שלא ידעתי עדיין דרך אחרת. זכורני, שנודמן לפני עיתון גרמני וקראתי נאומו הציוני של צבי פרץ חיות, רבה של ווינה, ונתלהבתי מאד: הנה זאת הדרך, אסע לארץ-ישראל! ככן ארבע-עשרה הייתי ולא עשיתי חשבונות רבים. אבל אותו נאום ננעץ בי כשיפור. גם התורה שלמדתי בבית אבא סייעה לי להרגשתי "הציונית" הראשונה, שנודעה כי בגולת צ'כיה. בקורלובקה ניתנו לי שהות ואפשרות, תוך היותנו סמוכים על שולחנו של סבא, לבחון את מצבי ואת דרכי בעתיד, לא בלי עזרת חברים בכירים ממני. ובהרהורים של מרד מעומעם באתי לבוצ'אץ.

מקורלובקה הבאתי עמי נסיון-מה בפעילות ציונית, אך כאן היא לכשה צורה של שיטה. ייסדתי עם חברי אגודת נוער ציונית, "החלון", והצטרפתי ל"התאחדות" החבורה "עבריה". בהנהלת המורה ישראל פרינהוף, אחי יצחק, מילאה תפקיד חשוב בחיי הנוער בכלל ובחיי אני. נערכו מסיבות, הרצאות, וויכוחים בעברית וביידיש, פרינהוף היה רווק לא-צעיר, גבה-קומה, קנאי ללשון העברית ולציונות ומקדיש את עיתותיו לחינוך הדור הצעיר. מוזן לזמן היה מכין מחזה עברי להצגה פומבית והיה נעזר בכך ככמאי מנוסה יותר. כולנו היינו מגויסים למלא תפקידים בהצגות אלו, ואף אני שייחקתי בתפקיד שר-הצבא אבנר במערכון "שאל ודוד".

בעזרת חברים התחלתי להכין את עצמי לבחינות בגרות בגימנסיה. בוצ'אץ — הרים סביב לה. אחד ההרים האלה קרוי בשם "פֶאָדוֹר". לפי האגדה מקורו של שם זה בתיאודור, האדריכל האיטלקי, שבנה את בית המועצות לתפארה, וכשהלה מת או התאבד על הגבעה קראו הרותינים את הגבעה על שמו במובלע ובמשווא: פֶאָדוֹר. בקצהו נטוע יער. מסורת היתה בעיר, שבמעמקים וכיער הזה המתיקו הפראנקיסטים סוד, ושם נתאספו הכוגדים האלה לפני הוויכוח הפומבי הידוע בלוב. בצל העצים האלה שינונו את לשונם לחרף את מערכות ישראל, לפסול את התלמוד ולהעליל עלילות דם על מנהגי היהודים ותורתם. אולם לא כאלה בלבד חסו בצלם. באוירן של הרמות היו משוטטים גם בעלי הזייה תמימים: חולמי חיים חדשים ולוחמי עולם חדש מכין המשכילים. ככל הדורות היה מי שהגה ברוחו הקשה ביער הזה. מתנגדים, חסידים, משכילים, אנארכיסטים, סוציאליסטים, ציונים — עד לזאטוטי "השומר הצעיר", זו תנועת הנוער שקמה בשלהי מלחמת העולם הראשונה. כולם היו משכמים ומעריבים ביער הזה, פות-חיס בהחבא את סגור-לבם ומשמיעים אל תוכו את שאגת הנפש הנלכטת והשוקקת. כאן הורשו פזמוני-עם, שירי תחיה וניגוני חסידים נוגים ועלזים, שהרי-שימו את הנשמה היהודית הצעירה. כאן התרקמו יחסי אהבה טהורה בין הוא והיא, שהיו הוים על עתידם המשותף בטעמם טעמו של ייחוד שלם. כעין רֶשֶׁת של אנדות ומאורעות היתה פרושה על המטייל בנתיבות ההר והיער. מאוויים וחלומות שעברו, אף לא בטלו, נתגלגלו בו במטייל בסוד הגלגול. משהו שלא קיבל תיקון ריחף תמיד בחללו של מקום נאה זה. הרוחות המנשבות היו גוברות שם שבעתיים, הגשמים היו זועפים שם זעף גובר, והמהלך שם יחיד, אף על פי שמראה נרחב ומנומר השתרע לפניו, היה בעל-כרחו שוקע בתוך עצבות שמאידך גיסא. אולם באותם ימי שמש נפלאים, שהעלו משטת ירוק ורחיני על פני הרמה ומורדותיה, היה היער מתנגן באלפי כינורותיו, ובחוריו ישראל ובחורותיו, צמאי אהבה וחוזי עתידם, יצאו לקרוא את "זאן קריסטוף" ושבו מלאי אמונה באדם ובעולמו.

על ההר הטוב הזה כיליתי שעות הרבה, יחידי ובחבורה, עם בת-לוויה ובלעדיה. כאן בוצעו סעיפי פעולה שונים בתחומי הנוער ונפלו החלטות מכריעות בחיי הפרט והחבורה. כך היה במשך דורות עד שבאו הנאצים ימח שמם ועשאוהו קבר-אחים גדול, שנקברו בו מאות יהודים.

בתקופה האחרונה בקורלובקה כבר הייתי מובלע כולי באחד-העם, בביאליק ובמי נדלי. ידעתי פרקים שלמים מספריהם בעל-פה. אהבתי תוכן יצירתם, וחביבה יתרה הגיתי ללשונם. כתלמיד "טרי", שנתחנן על סגנון המשנה והתלמוד, חשתי בהם המשיך, ואף השתדלתי לכתוב מכתבים וקטעי יומן בלשונם. קסמו לי הבהירות והמיבנה ההגיני והאיתן של המשפטים. עושר הלשון והניבים האידיומאטיים היו קרובים לי מאד, ודעתי לא סבלה סיבוכי הבעה ואיפולה. אך הנה עברה המשפחה לבוטשטש. אבי ז"ל נתקבל בה כשו"ב, ואני הוטלתי לתוך חברת-צעירים חדשה ושונה בתכלית. מזו שהיתה לי בעיירה הקטנה. לספרות העברית והגרמנית נתק-רבתי, כאמור, עוד בקורלובקה, ושני אקדמאיים בכירים ממני בשש או שבע שנים, סייעו לי בכך. הללו התחילו ללמוד באוניברסיטה בציריכוביך אשר בבוקר בינה ונאלצו להפסיק את לימודיהם לאחר הכיבוש הרוסי, וכך נתקעו בעיירה ונעשו חברי, ובמידת-מה גם מורי. משום-מה מצאתי חן בעיניהם והתייחסו אלי, הצעיר בן ה-16, כאל בני גילם. היה זה, כאמור, בשלהי מלחמת העולם הראשונה, כשהעולם אך התחיל לצאת ממבול-הדמים שהציף אותו, ואידיאלים נעלים חזרו לרחף בעולמה של האנושות, וכיחוד בעולמו של הנוער היהודי, שהרעיון הציוני כבש את לבו כדרך לגאולה לאומית ואישית. בבוטשטש התודעתי בהשפעת החברים החדשים לברנר וברדיצ'בסקי ואחר כך